

Bőrünkön a betűk

A balassagyarmati Komjáthy Jenő Irodalmi Társaság antológiája

Nem hiszem, hogy van még egy könyv, amelynek születését ily folyamatossággal kísértem végig, belülrőlként szurkolva, ugyanakkor mégis kívülállóként, fenntartva a lehetőséget, hogy majdan egy recenzióban köszöntsem a kiadványt. Igen, köszönteni jöttem, nem bírálni, s ha bírállok, csak azért teszem, hogy a köszöntöttek ne érezzék rosszul magukat, hiszen egy könyvnek nemcsak köszöntés, bírálat is jár. De azért örüljünk együtt egy kicsit. Megjelent egy könyv. Ismerve a Váci úti raktáruházat, valamint több más könyvészdét, látszatra nem nagy dolog. De „ragozzuk” tovább. Megjelent egy könyv, egy vidéki városban, mely az elmúlt évtizedekben kétszeresen is a határra került. Egy városban, aminek nincs híre a jelen önkijelölte szellemi műhelyei között, s csak akkor került címlapra az elmúlt években, amikor két fiának sajátos akciójától volt hangos az ország. Nos, ez a város megmutat nekünk egy kötetnyi művet, olyan alkotóktól, akiknek kisebb-nagyobb közük volt hozzá. Mert a városban létezik, dolgozik egy irodalmi kör, haladva az egykor decentralizált irodalmi élet hagyományain, önállóan dolgozva, önröböl vállalva a kiadás minden nehézségét. Mert voltak ilyen társaságok valaha (gondoljunk arra, hogy egy ilyenből indult minden idők legnagyobb magyar költője, s ha új utakat keresünk a felfagyott főútvonal mellett, jó ha visszatálunk erre a régre, mely által nem három szerkesztő személyes ízlésétől függ majd egy korszak irodalma).

Én tehát mindenkéül, sőt -föül, a tettet köszöntöm. Nemcsak mint a szerzőket ismerő pályatárs, nemcsak mint kritikuskodó olvasó, hanem mint egy sokszorosan hamvába holt fővárosi kísérlet sokszoros tervezője, szervezője, összeállítója, aki tudja, hogy milyen jó kabuki-színészek ülnek bizonyos középfrekvenciált asztalok mögött, ha pártolásról van szó. Madách egykori városában úgy tűnik, a realista játék járja, melynek szabályai szerint valaminek történnie kell. Történt. S ha illúzió is lenne azt hinni, hogy a vidéki áfész-üzletek befektetői ebből a könyvből halmozónak fel nagyobb készleteket otthon, azért remélhető, hogy eljut azok kezébe, akik kezében a mai magyar irodalom megfordul manapság.

A kötet természetesen nem egységes, hiszen kezdőtől a többkötetes, még fiatal írón át a pályáját ünnepélyesen lezártnak tekintő nagy öregig több korosztály és színvonal képviselteti magát. De ahogy nem tartom valószínűnek, hogy sztárallűröket építető, kicsi úrilánykák e kötet anyagával felvételizzenek a színművészeti főiskolán, úgy örömmel mondhatom: a gyengébb írások sem bántják a szemet, kikerültek a kötetből a „járás költészet” nagy csodái, nincs népben-nemzetben-istállóban gondolkodó költészet, annyi van, amennyit a kötet alkotói észlelnek saját világukból. Ez a mértéktartás előnye a kiadványnak, mert ugyan nagy veszélyek kö-

zepette leúszhatunk az Értől (avagy az Ipolytól) az Óceánig, de elnézve a határt jelentő folyót, nem áll meg rajta az óceánjáró.

A könyv a legdemokratikusabb szerkesztői elvet követi (itt szeretném megjegyezni, hogy mivel szemtanúja voltam, állíthatom, hogy az itt kézbe adott kötet *Karácsondi Imre* válogatása, így helyes lett volna az impresszumban ezt feltüntetni), alfabetikus sorrendben következnek a szerzők *Adámtól Zondáig*. Ezzel elkerülték a felesleges sértődéseket, hiszen tudjuk, hogy minden nyomtatott termékben legelől vagy leghátul megjelenni a legjobb, tehát a vezércikk, illetve a sportrovat helyén. Nézzük, szintén névsor szerint, hol tartanak a pályán a kötet szerzői.

Ádám Tamásnál mindjárt hozzá kell tegyük, hol tartottak. Mert a dicséret mellett azért ne feledjük, a kötet anyagát három éve válogatták. S többeknél ez a három év jelentette a leggyorsabb fejlődést. Közéjük tartozik Ádám Tanás is. A jelenleg is Balassagyarmaton élő költő kötetben lévő versei még azt mutatják: az alkotó keresi nyelvét, egyáltalán ismerkedik a költőség tudatával, gondolataiban a vers mint valami misztikus bálvány jelenik meg, olyan bálványként, melynek áldoznunk kell. Ahol visszafelé fordul s kevesebbet törődik azzal, hogy ő költő, ott sokkal tisztább, értékesebb versek születnek (*Toposz, Nyárutó*). Mindenesetre a költő már ezekben a verseiben megmutat valamit abból, ami nemsokára megjelenő önálló kötetében (Palócföld könyvek – a szerk.), már világosan látható lesz. Környezetét jól látó, azt finom eszközökkel festő lírikus, aki ha nem az agyonismételt jelképeket keresi (*Lennon*), hanem bátran él sajátjaival, nagyon jó költővé válhat. Ha majd nem a megénekelte agyaggalamb testéből lesz vers, nem fordítva.

Csikász István egészen más világ. Súlyos, robosztus művész. Vonzódik a klasszikus tartalmakhoz, amelyekhez modern formát keres. Versei olvasásakor nem tudom feledni, olyan költőt olvasok, aki mellesleg festőművész, grafikus, előadóművész. A magyar művészet történetében egy ember volt, aki egyszerre tudott jelentős képzőművész és költő lenni. Ám *Kassáknak* szerencséje volt magányával. Ami a legtöbb volt belőle, az mással ki nem cserélhető egyéni világa, a szerep, amit felvállalva jelentős életművet alkotott. Csikász helyzete nehezebb, hiszen egy kis körben nem lehet szimbólum valaki, itt az alkalmazkodás kényszerűsége, amit ha valaki nem fogad el, nyomtalan kívülálló lesz. A költő tudja ezt, így verseiben gyors egymásutánban sorakoznak megejtően szép sorok és meglepően prózai mondatok. Ez legjobban ott érhető tetten, ahol a városról vall (*Balassagyarmat, meg én*). Ha elhinné, hogy a költészet akkor is költészet, ha nem felel meg dörgő hangú felolvasások hallgatóinak, ha merne jobban ő lenni, akkor érdekesebb verseket olvashatnánk ettől a nagyszerű szellemi öttusázótól.

Gyenes István a táj szerelmese. Tetheti, hiszen az ország egyik legszebb pontján él, s természetjáró-szenvedélye, valóságos panteizmussá nőtt az évek során. A válogatás szerencsésnek bizonyult, kisebb lélegzetű természeti versei kerültek a kötetbe a nagyobb, ám meg nem oldott politikai versek helyett. Dalaiban ritmust keres a költő, s érezhető a sorokból a találás öröme. A kötött formák iránti tisztelete oly nagy, hogy akkor is keresi, amikor csak félmegoldást talál, de öröm látni, hogy a költészet örömet és megvalósulási formát jelent egy olyan ember számára, aki nem

akar főhivatású költő lenni. Amit *Baranyi Ferenc* ír az előszóban, az ilyen alkalmak erősítik az ember hitét, hisz aki verset ír, attól bizonyára békében álmodhat szebb világról a világ.

Jobbágy Károly teljes ellentéte Gyenesnek. Ő főhivatású költő. Tragikus és sikeres pillanatokot ötvöző életút tárul elénk önéletírásának lapjairól. Amolyan bővített önéletrajz, ami idegen test lenne egy antológiában, ha nem egy ilyen, egészen különleges életutat foglalna össze. Ha ez az írás időben megjelenik, akkor jelentős kordokumentum lenne. Kevesen írtak nálunk azokról a koncentrációs táborokról, amelyek Auschwitztól jóval keletre tüntettek el százezerszámra embereket. Az életrajznak ez a része lebilincselően érdekes, sőt fontos is. Ne feledjük: *Sztálin* birodalmában tizenhatmillió ember tűnt el, alig kevesebb, mint a hatalmas ország háborús vesztesége – ahogy a glasznoszty jegyében hitelt érdemlő szovjet történészekről megismerhettük. Jobbágynek ez a pokol jutott a szocializmusba való átmenetül, amelynek aztán itthon egyik ismert és elismert költője lett. Később újra pálya szélére került. Élete tanulságos, két súlyos szépséghibával. Az egyik, hogy rosszízű dolog irodalmi alkotásban direkt ítéleteket mondani meg nem nevezett emberokről, pontosabban azok véleményéről. Ennek műfaja a publicisztika, de leginkább a személyes beszélgetés. Még akkor is, ha valakinek igaza van. A másik, ami miatt ide nem illőnek tartom ezt a vallomást, hogy az itt publikált versek régi datálásúak. S bár a „vakcsillag” költői megidézése nem kis teljesítmény, az antológia egyik kiemelkedő pillanata, ckkortájt még Jobbágy Károly a magyar irodalom megbecsült tagja volt. Hogy nem ír azóta, az nem közügy, s főként nem közölnivaló. Bár erről a *Palócföld* című folyóirat hűséggel hírt adott. Ezért is túlzó a lap iránti indulat. Hallgatásunk éppúgy nem parancs, mint megszólalásunk.

Hasonló életút „kicsiben” *Karácsondi Imréc*. Gyorsan megjelenő kötet, majd korai hallgatás. Pedig az itt megjelent versek tanúsága szerint van mondanivalója. A hitét vesztett, társait kereső ember áll költészetének középpontjában. Az ölelni feledett ember hiába fohászodik Istenhez, szerelemhez, semmit sem talál, csak jeleket, nyomokat a hóban. Karácsondinak, egy évtizedes pálya után, kialakult stílusa van, ércnevei mellett a hibái is visszatérőek. Neki elsősorban magával kell elhitetni, hogy érdemes folytatni, s akkor megnyílik neki a jelenleg csak egyik arcát mutató világ. Szereplése mindenképpen a kötetet erősítő megjelenések közé tartozik.

Matúz Gábor két rövid novellája előlegezett bizalom a szerzőnek, egy szigorú kritikus aligha válogatta volna kötetbe ezt a két, meglehetősen közhelyes novellát. Csakhogy... ha valakinél, nála számított leginkább az eltelt három esztendő. Ez idő alatt a fiatal írójelölt publikált olyan írásokat folyóiratban, melyek nagymérvű előrelépést mutatnak, így „beszerkesztését” ez az utólagos javulás indokolja. Ha így fejlődik tovább, írójelöltből íróvá válhat.

T. Pataki László írása kétszeresen is érdekelt. Érdekelt, mert az antológia szerzői dicsérték, s érdekelt, mert drámaíró lévén, szívesen olvasom a termést, főleg, ha eddig ismeretlen szerző írta. A *Fráter Erzsébet*ről szóló monodráma érdekes, szép írás, igyekszik ábrázolni egy lelkiállapotot, mely egyrészt hiteles, másrészt teátrális. Szépen fogalmazott mondatokból áll össze egy elbeszélés, mely mindenképpen figyelemre méltó olvasmány.

Az már dramaturgiai kérdés, hogy a szereplő egy nagyon nehezen ábrázolható lelkiállapotról kezdi a darabot, hogy a két narrátorhang nem színpadra, hanem hangjátékba való. A többi problémát egy *színpadnak* hívott lektor és egy *próba* nevű dramaturg hivatott eldönteni. Talán e két szaktekintély azt is kideríti, hogy több jelenidejűséggel és kevesebb informatív meséléssel lenne igazán színpadkész mű a *Lidérc láng*.

Onagy Zoltán kiforrott stílusvilágú és világképű prózaíró, egy gyenge kötetet követő két kvalitásos kötet gazdája. Az itt közölt prózája is a tőle megszokott stílusban íródott. Azon kellene elgondolkodnia, hogy drámaiságukban fejlődő történeteikhez elégséges-e az a meglehetősen hétköznapi nyelvezet, amit használ. A szerző talán megbocsátja, hogy nem írok többet róla. Egyszer már megtettem, s újabbra készülök.

Radnai Kegykő István szelíd költő, aki szívesen örül az élet apró dolgainak. Egyszerűsége a legfőbb erénye. Az idillt fontos, de csak egy villanással felrajzolt kataklizmák rabolják. Olvasva úgy érzem, szerénységét jó lenne megtanulni. Vagy írni valami lenyűgözőt. Ez a két út van. Ő az első jár egyelőre. Szerencsére.

Újlaky Attiláról nem tudom, mit írjak. Amit ő írt, nem rossz, csak egyszerűen nem felismerhető. Egy, a lapokban megjelenő jellegtelen, szürke írások közül. Elmarasztalni kár, sőt helytelen lenne, hiszen nem valamilyik nagy kiadónk listáján veszi el mások elől a helyet. De dicsérni sem lehet. Legfeljebb azért, amiért már dicsértem ebben a rövid összefoglalóban. Jobb az a világ, amelyben egy műszerész ír, annál, amelyikben lelátón randalíroz. Vagy jobb az a világ, melyben egy elmeorvos, sikeres hivatása mellett még mindig hisz a költészetben. Persze *Zonda Tamás* hite idézőjelek közé helyezett hit, nem is tehát másként egy ember, aki nem csupán az élet felületét ismeri, hanem annak kényszerpályáit is. Zonda tudja, hogy tudása mit sem ér, ha magányos gondolkodóként kínlódik egy másfelé rohanó világban. De ő nem a magukat sajnáltatók fajtájából való, így születnek groteszkbe hajló, már-már cinikus versei. De cinizmusa erény, hiszen az okosság gyakran látszik cinizmusnak a demagóg butasággal szemben.

Ahogy egy barátom írná levele aljára: *ennyi fért*. De mondtam, nem bírálni jöttem, hanem köszönteni. Megörökíteni, hogy ezerkilencszázyolcvanhét végén megjelent egy könyv, melyben írni szeretők, és különböző szinteken, de tudó emberek vallják közösen: a civilizációt nem lehet infláltni, sem beszűntetni. Segítse őket ez a könyv önbecsüléshez, hogy minél több követőjük legyen. Mert nemcsak a remekművek dicsérhetők. Az írástudók is. (Balassagyarmat, 1987.)

SIPOSHEGYI PÉTER